FÖRSLAG TILL AVGÖRANDE AV GENERALADVOKAT PAOLO MENGOZZI

föredraget den 29 mars 2007 [1]

I — Inledning

1. Tribunal d'instance de Saintes (nedan kallad Tribunal d'instance) har genom beslut av den 16 november 2005 enligt artikel 234 EG ställt två frågor till domstolen om tolkningen av rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter. [2]

2. Domstolen har i huvudsak ombetts att klargöra huruvida det är förenligt med artiklarna 11 och 14 i direktiv 87/102 att i nationella bestämmelser, i vilka det för genomförande av detta direktiv fastställs bestämmelser om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet för leverans av varor eller tjänster vars köp skall finansieras genom denna kredit, föreskriva att det föreligger ömsesidig avhängighet mellan avtalen endast om kreditavtalet innehåller uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras. Domstolen skall vidare klargöra de syften som eftersträvas med direktiv 87/102 och huruvida den nationella domstolen enligt gemenskapsrätten ex officio kan tillämpa de ovannämnda nationella bestämmelserna, även när en sådan tillämpning ex officio inte är tillåten enligt den nationella rättsordningen.

II — Tillämpliga bestämmelser

A — *De gemenskapsrättsliga bestämmelserna*

3. Enligt artikel 1.1 och 1.2 c i direktiv 87/102 "gäller [detta direktiv] kreditavtal", eller alla de avtal på grundval av vilka "en kreditgivare lämnar eller lovar lämna en konsument en kredit i form av betalningsanstånd, ett penninglån eller någon annan liknande ekonomisk uppgörelse". De kreditavtal som anges i artikel 2 i direktivet skall dock inte omfattas av detta.

1 — Originalspråk: italienska.

2 — EGT L 42, 1987, s. 48; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 202. Detta direktiv har ändrats först genom rådets direktiv 90/88/EEG av den 22 februari 1990 (EGT L 61, s. 14; svensk specialutgåva, område 15, volym 9, s. 174), därefter genom Europaparlamentets och rådets direktiv 98/7/EG av den 16 februari 1998 (EGT L 101, s. 17).

4. Enligt artikel 4.1 i direktiv 87/102 skall kreditavtal ingås skriftligt. I artikel 4.2 a föreskrivs att det skriftliga avtalet skall innehålla uppgift om den effektiva räntan uttryckt i procent. I artikel 4.3 anges att "[d]et skriftliga avtalet skall vidare innehålla kontraktets övriga grundläggande avtalsvillkor" och att "[s]om exempel innehåller bilaga [n] [I] till ... direktiv[et] en förteckning över villkor som medlemsstaterna får kräva skall ingå i det skriftliga avtalet på grund av deras väsentliga karaktär".

5. I artikel 11 i direktiv 87/102 föreskrivs följande:

"1. Medlemsstaterna skall säkerställa att förekomsten av ett kreditavtal inte på något sätt får påverka konsumentens rättigheter gentemot en leverantör av varor eller tjänster som inköpts med hjälp av ett sådant avtal i de fall då varorna eller tjänsterna inte tillhandahålls eller inte är i avtalat skick.

2. När

a) konsumenten för att köpa en vara eller få en tjänst utförd ingår ett kreditavtal med en annan person än leverantören,

b) kreditgivaren och leverantören av varan eller tjänsten har ett tidigare avtal enligt vilket kredit lämnas enbart av den kreditgivaren till den leverantörens kunder för förvärv av varor eller tjänster från den leverantören,

c) den konsument som avses i a ovan får sin kredit enligt ett sådant tidigare avtal,

d) varan eller tjänsten som omfattas av kreditavtalet inte levereras eller levereras endast till en del eller inte överensstämmer med leveransavtalet,

e) konsumenten har sökt få rättelse gentemot leverantören men har misslyckats med att få den gottgörelse han är berättigad till,

skall konsumenten ha rätt att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren.

Medlemsstaterna skall avgöra i vilken omfattning och under vilka villkor denna rättighet skall kunna utövas.

..."

6. I artikel 14 i direktiv 87/102 föreskrivs slutligen följande:

"1. Medlemsstaterna skall säkerställa att kreditavtal inte avviker till konsumentens nackdel från de bestämmelser i nationell lagstiftning som införts för att följa detta direktiv eller som motsvarar direktivet.

2. Vidare skall medlemsstaterna säkerställa att de bestämmelser de antar för att genomföra detta direktiv inte kringgås som en följd av det sätt på vilket avtal formuleras, särskilt genom metoden att dela upp kreditbeloppet på flera avtal."

B — *De nationella bestämmelserna*

7. I den franska rättsordningen reglerades konsumentkreditfrågor ursprungligen av lag nr 78-22 av den 10 januari 1978.[3] Dessa bestämmelser, som var äldre än bestämmelserna i direktiv 87/102 och som därefter togs in i lag nr 89-421 av den 23 juni 1989,[4] har slutligen förenats i bok III, avdelning I, kapitel I i Code de la consommation (konsumentlagen) enligt lag nr 93-949 av den 26 juli 1993[5] och dekret nr 97-298 av den 27 mars 1997[6].

3 — Loi relative à l'information et à la protection des consommateurs dans le domaine de certaines opérations de crédit (lag om information till och om skydd av konsumenter i samband med vissa kredittransaktioner, även känd som Scrivenerlagen, JORF av den 11 januari 1978, s. 299).

4 — Loi relative à l'information et à la protection des consommateurs ainsi qu'a diverses pratiques commerciales (lag om information till och om skydd av konsumenter samt om olika affärsmetoder, JORF av den 29 juni 1989, s. 8047).

5 — Loi instaurant le Code de la consommation – partie législative (lag om införande av Code de la consommation – lagstiftande delen) (JORF av den 27 juli 1993, s. 10538).

6 — Décret relatif au Code de la consommation – partie réglementaire (dekret avseende Code de la consommation – föreskrivande delen) (JORF av den 3 april 1997, s. 78).

8. Enligt artikel L. 311-2 i Code de la consommation skall bestämmelserna i ovannämnda kapitel I "tillämpas på kreditavtal, däri inbegripet eventuella borgensförbindelser som avser sådana avtal och som regelbundet mot betalning eller gratis beviljas av fysiska eller juridiska personer". [7]

9. Enligt artikel L. 311-8 i Code de la consommation skall de kreditavtal som avses i L. 311-2 föregås av ett preliminärt erbjudande som skall överlämnas till låntagaren. I detta skall det enligt artikel L. 311-10, utöver övriga kreditvillkor, "i förekommande fall [anges] den effektiva räntan" (punkt 2), och utöver andra bestämmelser i Code de la consommation "i förekommande fall [hänvisas till] artiklarna L. 311-20 – L. 311-31 och L. 311-13" (punkt 3) samt slutligen "i förekommande fall [anges] den vara eller den tjänst som skall finansieras" (punkt 4).

10. Enligt artikel L. 313-13 i Code de la consommation skall "[d]et preliminära erbjudandet upprättas i enlighet med de villkor som föreskrivs i de föregående artiklarna enligt ett av de standardavtal som den föreskrivande bankkommittén, efter samråd med det nationella konsumentrådet, har fastställt". I artikel R. 311-6 i Code de la consommation föreskrivs att "[d]et låneerbjudande som avses i artikel L. 311-8 i Code de la consommation skall innehålla de uppgifter som framgår av det av de standardavtal, vilka är bifogade denna lag, som motsvarar det föreslagna kreditavtalet".

7 — Översättningen är i likhet med alla de nationella bestämmelser som åberopas i detta förslag till avgörande del inofficiell.

11. I artiklarna L. 311-20 – L. 311-28 i Code de la consommation fastställs vidare en särskild bestämmelse avseende "bundna krediter", som kännetecknas av en viss ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leverans, vilken visar sig såväl vid ingåendet som vid verkställandet av dessa avtal.

12. I artikel L. 311-20 i Code de la consommation föreskrivs särskilt att "[n]är det preliminära erbjudandet innehåller uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras inträder låntagarens skyldigheter först när den vara eller den tjänst som skall finansieras har levererats eller tillhandahållits".

13. Vidare har artikel L. 311-21 första stycket i Code de la consommation följande lydelse:

"För det fall tvist uppkommer angående huvudavtalet kan domstolen, till dess tvisten har avgjorts, förordna om uppskov med verkställighet av kreditavtalet. Kreditavtalet är ogiltigt eller hävt när det avtal, med avseende på vilket det ingåtts, av domstol förklarats vara ogiltigt."

14. Enligt artikel L. 311-33 i Code de la consommation, som är tillämplig på alla de kreditavtal som avses i artikel L. 311-2, är påföljden för långivarens underlåtenhet att

följa formföreskrifterna i artiklarna L. 311-8 – L. 311-13 att denne förlorar sin rätt till ränta, varför låntagaren i ett sådant fall endast är skyldig att betala tillbaka kapitalbeloppet, som skall betalas tillbaka inom överenskommen tid.

III — Bakgrund, tolkningsfrågor och förfarande

15. Målet vid den nationella domstolen avser en tvist mellan Max Rampion och Marie-Jeanne Godard, in Rampion (nedan kallade makarna Rampion) å ena sidan och bolaget Franfinance SA och K par K SAS (nedan kallat K par K) å den andra sidan.

16. Enligt en handling som undertecknades den 5 september 2003 köpte makarna Rampion, efter ett besök i hemmet av en representant för K par K, fönster av detta företag, till ett totalt pris av 6 150 euro. Fönstren skulle enligt leveransavtalet levereras och installeras inom sex till åtta veckor efter det att en byggnadstekniker tagit mått. I leveransavtalet angavs dessutom att det fanns möjlighet att få en kredit av Franfinance för att finansiera hela köpet.

17. Samma dag ingick makarna Rampion med Franfinance ett avtal om beviljande av en kredit på upp till 6 150 euro. Även om leverantören K par K:s identitet framgick av avtalet utvisade detta dock inte vilken typ av vara eller tjänst vars förvärv skulle finansieras.

18. Den 27 november 2003, vilket var den dag som fastställts för leveransen och installationen av fönstren, konstaterade makarna Rampion att de fönsterbräden och fönsterkarmar på vilka K par K skulle börja installera fönstren var angripna av parasiter. Följaktligen meddelade makarna Rampion den 5 januari 2004 K par K, genom en rekommenderad skrivelse med mottagningsbevis, att de ville häva leveransavtalet.

19. Eftersom de inte hade erhållit något tillfredsställande svar på sin begäran om hävning av leveransavtalet väckte makarna Rampion, genom handlingar av den 29 oktober och den 2 november 2004, talan mot K par K och Franfinance och yrkade att leveransavtalet skulle förklaras vara ogiltigt och därmed anses vara hävt eller, i andra hand, att avtalet hävts på grund av leverantörens avtalsbrott.

20. Vad avser yrkandet om att leveransavtalet skulle förklaras vara ogiltigt hävdade makarna Rampion, efter att ha påtalat att det var uppenbart att klausulen avseende leveranstiden hade dispositiv karaktär, att

detta avtal var ogiltigt på grund av att det inte innehöll någon exakt uppgift om leveranstiden, såsom krävs enligt artikel L. 114-1 i Code de la consommation.

21. Vad avser begäran om att leveransavtalet skulle hävas på grund av avtalsbrott drog makarna Rampion slutsatsen att K par K, genom att inte på förhand kontrollera att fönsterbrädena var hållbara och se till att de ersattes, hade underlåtit att uppfylla sin "rådgivningsplikt" (obligation de conseil).

22. Både K par K och Franfinance yrkade att kärandenas talan skulle ogillas och anförde sammanfattningsvis att

— uppgiften "från sex till åtta veckor från det att teknikern tagit mått" uppfyllde kraven i artikel L. 114-1 i Code de la consommation,

— krediten inte enligt avtal var bunden till avtalet för leverans av fönstren, eftersom det för tillämpning av bestämmelserna i Code de la consommation om ömsesidig avhängighet mellan leveransavtalet och kreditavtalet – även om man bortsåg från att det kreditavtal som ingåtts i förevarande fall skedde i form av ett beviljande av en kredit – enligt artikel L. 311-20 i Code de la consommation krävs att det preliminära låneerbjudandet skall innehålla uppgift om den vara som sålts. Sådan uppgift saknades dock i förevarande fall.

23. I beslut av den 1 juni 2005 förordnade Tribunal d'instance att förberedelsen skulle återupptas för att ge parterna tillfälle att yttra sig angående vissa grunder som tagits upp ex officio i detta beslut och som avser bestämmelserna i artikel L. 311-8 och följande artiklar i Code de la consommation om konsumentkrediter och i artikel L. 121-21 och följande artiklar om hemförsäljning.

24. Efter det att parterna yttrat sig fastslog Tribunal d'instance, genom beslut av den 16 november 2005 (nedan kallat beslutet om hänskjutande), att det för att lösa tvisten var nödvändigt att begära förhandsavgörande av domstolen.

25. Tribunal d'instance konstaterade i beslutet följande:

— Bestämmelserna i direktiv 87/102 har genomförts i den nationella rätten genom artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la consommation.

— Enligt en del av doktrinen bör långivaren, när han vet att lånet är avsett att finansiera förvärv av varor eller tjänster, lämna ett låneerbjudande till låntagaren som binder lånet till detta förvärv.

— Cour de Cassation har tolkat artikel L. 311-20 i Code de la consommation enligt dess ordalydelse genom att, för tillämpningen av bestämmelserna om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet för leverans av varor eller tjänster, uppställa villkoret att låneerbjudandet skall innehålla uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras.

— Även om kreditavtalet i förevarande fall inte innehåller någon uppgift om kopplingen till leveransavtalet står det klart att det de facto föreligger en koppling mellan de två avtalen, även om detta har förnekats av leverantören och av långivaren, vilka inte har visat att makarna Rampion hade för avsikt att använda lånet för att finansiera något annat förvärv.

— Ingåendet av ett avtal om beviljande av en icke bunden kredit i stället för av ett kreditavtal i form av ett bundet personligt lån får till följd att långivaren kan kringgå de rättigheter för konsumenten som fastställts i artikel L. 311-20 och följande artiklar i Code de la consommation och komma undan de begränsningar och de kostnader som har samband med den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtal och leveransavtal, samt ta ut högre ränta än den ränta som kan tas ut vid ett bundet personligt lån, eftersom den högsta tillåtna räntesatsen inte är densamma i dessa fall.

26. Tribunal d'instance konstaterade därefter följande:

— Kärandena hade inte åberopat bestämmelserna i artikel L. 311-20 och följande artiklar i Code de la consommation om den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtal och avtal om leverans av varor eller tjänster.

— Enligt rättspraxis från Cour de Cassation har den nationella domstolen inte rätt att ex officio beakta en rättslig grund som rör bestämmelserna om konsumentkrediter. Cour de cassation har nämligen gjort åtskillnad mellan indispositiva bestämmelser som antagits i det allmännas intresse och som den nationella domstolen får beakta ex officio och bestämmelser som antagits för att tillgodose intressen hos en viss kategori rättssubjekt och som endast rättssubjekt som tillhör denna kategori får åberopa. Enligt nämnda domstol tillhör bestämmelserna om konsu-

mentkrediter den andra typen eftersom de antagits enbart i konsumenternas intresse. [8]

— Frågan kan dock ställas huruvida EG-domstolens rättspraxis, [9] enligt vilken domstolarna har befogenhet att ex officio ta upp grunder som rör bestämmelser som följer av direktiv 93/13/EEG, [10] kan utsträckas till att även omfatta andra bestämmelser till skydd för konsumenterna såsom bestämmelserna om konsumentkrediter, vilket Cour de Cassation [11] ansett inte vara möjligt men vilket föreslagits inom doktrinen.

— Det är i detta syfte nödvändigt att analysera syftet med direktiv 87/102 för att klargöra huruvida gemenskapslagstiftarens avsikt var att införa bestämmelser om konsumentkrediter enbart i konsumenternas intresse, eller om det med direktivet även eftersträvas mer vidsträckta mål, som avser organisationen av marknaden.

8 — Se särskilt Cass. Civ., 10 juli 2002, Bull. I, nr 195, s. 149, i vilken dom det anges att åsidosättandet av de skyldigheter som fastställts i artiklarna L. 311-2, L. 311-8 och L. 311-10 i Code de la consommation, även av hänsyn till allmän ordning, endast kan göras gällande av den person som dessa bestämmelser avser att skydda.

9 — Dom av den 27 juni 2000 i de förenade målen C-240/98–C-244/98, Océano Grupo Editorial och Salvat Editores (REG 2000, s. I-4941), och av den 21 november 2002 i mål C-473/00, Cofidis (REG 2002, s. I-10875).

10 — Rådets direktiv av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).

11 — Cass. Civ., 23 november 2004, Bull. I, nr 287, s. 241.

27. Tribunal d'instance vilandeförklarade följaktligen det vid den anhängiga målet, och ställde följande frågor till domstolen:

"1) Skall artiklarna 11 och 14 i ... direktiv 87/102/EEG ... tolkas på så sätt att de ger domstolarna rätt att tillämpa bestämmelserna om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leverans av de varor eller tjänster som skall finansieras med denna kredit, när kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om den vara som skall finansieras eller när avtalet har ingåtts genom beviljande av en kredit utan angivande av den vara som skall finansieras?

2) Har ... direktiv 87/102/EEG ... ett mer vidsträckt syfte som går utöver konsumentskyddet och även omfattar organisationen av marknaden och således ger domstolarna behörighet att ex officio tillämpa direktivets bestämmelser?"

28. Franfinance, den österrikiska, den franska, den italienska, den spanska och den tyska regeringen samt kommissionen har i enlighet med artikel 23 i domstolens stadga inkommit med skriftliga synpunkter.

29. Företrädarna för Franfinance, den franska regeringen och kommissionen har vid förhandlingen som hölls den 8 februari 2007 framfört muntliga synpunkter.

IV — Rättslig bedömning

A — *Den första frågan*

1. Inledande synpunkter

30. Jag påpekar för det första att den första frågan till domstolen, såsom den hänskjutande domstolen har formulerat den, inte klargör vilka bestämmelser om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leverans av varor eller tjänster som ovannämnda domstol eventuellt skall tillämpa, när kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om den vara som skall finansieras, det vill säga om det skall vara bestämmelserna i direktivet eller de nationella genomförandebestämmelserna.

31. Det är i detta avseende viktigt att påpeka att det på grundval av domstolens rättspraxis inte kan komma i fråga att tillämpa bestämmelserna i direktivet i förevarande fall, som avser en tvist mellan enskilda. Ett direktiv kan inte i sig medföra skyldigheter för en enskild och kan således inte som sådant åberopas gentemot denne. En klar, precis och ovillkorlig bestämmelse i ett direktiv, som syftar till att tillerkänna enskilda rättigheter eller ålägga dem skyldigheter, kan därför inte heller tillämpas som sådan inom ramen för en tvist som enbart berör enskilda. [12]

32. Den första frågan skall således uppfattas så – och kan tas upp till sakprövning enbart om den uppfattas så – att den syftar till att erhålla en tolkning av artiklarna 11 och 14 i direktiv 87/102, inte för att de i förevarande fall skall tillämpas direkt, utan för att ge den nationella domstolen möjlighet att tolka och tillämpa bestämmelserna i nationell rätt om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtal och leveransavtal på ett sätt som är förenligt med de krav som uppställs i dessa artiklar.

33. Enligt fast rättspraxis åligger skyldigheten för medlemsstaterna, till följd av ett direktiv, att uppnå det resultat som föreskrivs i detta direktiv och deras förpliktelse enligt artikel 10 EG att vidta alla lämpliga åtgärder, både allmänna och särskilda, för att säkerställa att denna skyldighet fullgörs, alla myndigheter i medlemsstaterna, även domstolarna inom ramen för deras behörighet. [13]

12 — Dom av den 5 oktober 2004 i de förenade målen C-397/01–C-403/01, Pfeiffer m.fl. (REG 2004, s. I-8835), punkterna 108 och 109, och där angiven rättspraxis.

13 — Ibidem, punkt 110.

Således är den nationella domstolen vid tillämpningen av nationell rätt skyldig att, i den utsträckning det är möjligt, tolka densamma mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte, för att uppnå det resultat som avses i direktivet och iaktta artikel 249 tredje stycket EG. [14]

34. De bestämmelser i nationell rätt om den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtalet och leveransavtalet som åberopats i beslutet om hänskjutande är bestämmelserna i artiklarna L. 311-20 och L. 311.21 i Code de la consommation. Den hänskjutande domstolen har själv angett att dessa bestämmelser, såsom de tolkats av Cour de cassation, är tillämpliga endast om kreditavtalet innehåller uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras.

35. Det är i detta sammanhang lämpligt att erinra om att nationella domstolar är skyldiga att tolka den nationella rätten mot bakgrund av ett direktivs ordalydelse och syfte endast "i den utsträckning det är möjligt". En sådan skyldighet föreligger med andra ord endast i de fall i vilka den ifrågavarande bestämmelsens ordalydelse lämnar utrymme för olika tolkningar. Det föreligger således inte en skyldighet att tolka de nationella bestämmelserna *contra legem*. [15]

36. Det ankommer dock på den hänskjutande domstolen att bedöma huruvida de ovannämnda bestämmelserna i Code de la consommation kan tolkas på ett annat sätt än vad Cour de cassation har gjort, och ändå inte *contra legem*, och således kan tillämpas på ett fall som det förevarande, i vilket det är ostridigt att kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om den vara som skall finansieras. [16]

37. Jag vill i detta avseende även erinra om att enligt domstolen är principen att nationell rätt skall tolkas direktivkonformt, även om den i första hand rör bestämmelser i nationell rätt som antagits för att införliva direktivet i fråga, inte begränsad till tolkningen av dessa bestämmelser. Enligt denna princip skall den nationella domstolen beakta hela den nationella rätten, vid bedömningen av i vilken mån som det är möjligt att tillämpa nationell rätt på ett sådant sätt att resultatet inte strider mot det som eftersträvas genom direktivet. [17] Om det i det avseendet enligt nationell rätt under vissa omständigheter är tillåtet, i enlighet med de tolkningsmetoder som erkänns i denna rätt, att tolka en bestämmelse i den nationella rätten på ett sådant sätt att en konflikt med en annan bestämmelse i den nationella rätten kan undvikas eller att i detta syfte begränsa bestämmelsens tillämpningsområde genom att bara tillämpa den i den mån den är

14 — Ibidem, punkt 113.

15 — Se, för ett liknande resonemang, exempelvis dom av den 17 september 1997 i mål C-54/96, Dorsch Consult (REG 1997, s. I-4961), punkt 45.

16 — Jag tillåter mig att i detta avseende påpeka att det inte uttryckligen har hänvisats till den omständigheten att kreditavtalet skall innehålla uppgift om den vara eller tjänst som skall finansieras i den nationella bestämmelse om den ömsesidiga avhängigheten som mer konkret har betydelse i förevarande fall, det vill säga den bestämmelse i vilken det föreskrivs att kreditavtalet kan hävas eller är ogiltigt till följd av att leveransavtalet hävts eller förklarats ogiltigt av domstol (artikel L. 311-21 första stycket, andra meningen, i Code de la consommation).

17 — Domen i det ovannämnda målet Pfeiffer m.fl., punkt 115.

förenlig med den andra bestämmelsen, är den nationella domstolen skyldig att använda samma metoder för att uppnå det resultat som eftersträvas i direktivet. [18]

38. Eftersom artiklarna 11 och 14 i direktiv 87/102 inte kan tillämpas direkt i förevarande fall och tvisten vid den nationella domstolen skall avgöras på grundval av de nationella bestämmelserna, som i den utsträckning det är möjligt skall tolkas på ett sätt som är förenligt med ordalydelsen av och syftet med direktiv 87/102, kan den första frågan, som kan tas upp till sakprövning om den förstås på ett sådant sätt att den syftar till att möjliggöra en direktivkonform tolkning av den nationella rätten, [19] följaktligen omformuleras enligt följande:

Kräver artiklarna 11 och 14 i direktiv 87/102 att de nationella bestämmelser om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leverans av varor eller tjänster som antagits för att genomföra artikel 11 skall kunna tillämpas, även när kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om den vara eller den tjänst vars köp skall finansieras?

2. Prövning i sak

39. De regeringar som har yttrat sig i målet, samt kommissionen, anser alla i princip att denna fråga skall besvaras jakande. De har framhållit att det i artikel 11.2 i direktiv 87/102, för konsumentens rätt att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren, uppställs en rad villkor, men att villkoret om en uppgift i kreditavtalet om den vara eller tjänst som skall finansieras inte återfinns bland dessa. De har vidare hävdat att artikel 14.2 i detta direktiv styrker den tolkning enligt vilken artikel 11.2 inte tillåter medlemsstaterna att uppställa ett sådant villkor, vilket skulle göra det möjligt att kringgå bestämmelserna om skydd för konsumenten i fråga om den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtalet och leveransavtalet.

40. Franfinance har formulerat frågan på ett annat sätt. Den första frågan syftar enligt dess mening till att få klarhet i huruvida bestämmelserna i artikel 11 i direktiv 87/102 om den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtalet och leveransavtalet är tillämpliga på ett sådant avtal om beviljande av en kredit som det i förevarande fall aktuella avtalet. [20] Denna fråga skall enligt Franfinance besvaras nekande, eftersom den ovannämnda artikel 11, i likhet med artikel 7 i

18 — Ibidem, punto 116.

19 — Kommissionen har fört ett liknande resonemang i punkterna 18 och 19 i sitt skriftliga yttrande. Jag erinrar för övrigt om att domstolen, såsom den har angett, är behörig att genom förhandsavgörande tolka rättsakter som antagits av gemenskapens institutioner oavsett om de har direkt effekt eller inte (dom av den 10 juli 1997 i mål C-261/95, Palmisani, REG 1997, s. I-4025, punkt 21).

20 — Franfinance har påpekat att det i artikel II-1 i det preliminära låneerbjudandet som makarna Rampion undertecknat anges att dessa "har rätt att med avseende på sitt konto hos Franfinance, upp till högsta tillåtna kreditbelopp, utnyttja krediten för att finansiera betalningen av [sina] förvärv ... hos [K par K] eller hos de detta bolag närstående bolagen".

samma direktiv,[21] endast avser bundna krediter, eller sådana krediter genom vilka konsumenten gör ett enda inköp och finansierar det genom en kredit. Ett sådant fall skall särskiljas från det fall i vilket konsumenten, *i samband* med ett köp, i själva verket erhåller en kredit som kan förnyas och som han kan utnyttja för att göra ytterligare inköp hos leverantören eller andra denne närstående operatörer (beviljande av en kredit kopplad till flera köp). Användningen i artikel 11.2 d av uttrycket "leveransavtalet" i singularis tyder på att det är fråga om en bunden kredit, i den mening som avses i denna artikel, endast när krediten har till uppgift att finansiera ett enda leveransavtal.

41. Det förhållandet att ett avtal om beviljande av en kredit, såsom avtalet i förevarande fall, inte innehåller någon uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras stämmer helt överens med karaktären på ett sådant avtal. Det motsvarar ett exakt val av och ett exakt behov hos konsumenten, som inom gränserna för de belopp som han kommer att ha betalat tillbaka kan utnyttja krediten på nytt. Det är således, såsom för övrigt följer av artikel II i de villkor som återfinns på baksidan av det preliminära låneerbjudandet, fråga om ett beviljande av *en löpande kredit.*

42. Franfinance har tillagt att enligt fransk rätt är för övrigt förekomsten av en uppgift i kreditavtalet om den vara eller den tjänst som skall finansieras ett villkor för att krediten skall kunna kvalificeras som bunden och för att bestämmelserna om ömsesidig avhängighet i artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 skall kunna tillämpas på den. Det är fråga om en förutsättning som den nationella lagstiftaren har fastställt när han utnyttjat sin befogenhet enligt artikel 11.2 andra stycket att särskilt fastställa "under vilka villkor" konsumenten kan utöva sin rätt att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren. Det är villkor som domstolen kan underkänna enbart om de innebär att direktivets bestämmelser berövas sitt innehåll, vilket den aktuella förutsättningen dock inte medför.

43. För att besvara den första frågan anser jag att det är lämpligt att först behandla frågan hur det kreditavtal som makarna Rampion undertecknat skall kvalificeras och betydelsen av artikel 14 i direktiv 87/102, därefter frågan om tillämpningsområdet för artikel 11 i detta direktiv och, slutligen, frågan hur bestämmelserna i denna artikel 11 skall tolkas i förhållande till det åberopade kravet på uppgift i kreditavtalet om den vara eller den tjänst som skall finansieras.

21 — I artikel 7 i direktiv 87/102 föreskrivs följande: "Medlemsstaterna skall fastställa de villkor under vilka varor kan återtas i de fall kredit lämnas för förvärv av varorna, särskilt om konsumenten inte lämnat sitt medgivande. Medlemsstaterna skall vidare svara för att avräkningen mellan parterna, om kreditgivaren återtar varan, görs på ett sådant sätt att återtagandet av varan inte innebär någon otillbörlig vinst."

a) Kvalificeringen av kreditavtalet i målet vid den nationella domstolen och artikel 14 i direktiv 87/102

44. Franfinance har vidhållit att det avtal som bolaget har ingått med makarna Rampion inte avser en bunden kredit, utan innebär ett beviljande av en kredit som motsvarar ett av standardavtalen enligt artiklarna L. 313-13 och R. 311-6 i Code de la consommation och som inte omfattas av bestämmelserna om ömsesidig avhängighet i artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la consommation.

45. Tribunal d'instance har i beslutet om hänskjutande framhållit att K par K och Franfinance har använt sig av kreditavtalets form och föreskriften i artikel L. 311-20 för att hålla det kreditavtal och det leveransavtal som ingåtts i förevarande fall skilda åt. Den hänskjutande domstolen har som bevis på att det föreligger en uppenbar koppling mellan de två avtalen dock påpekat att kreditavtalet undertecknades samma dag som leveransavtalet, för högst det belopp som motsvarar priset för leveransen och för användning, efter avdrag av a conto-betalning på leveranspriset, av det resterande kreditbeloppet först efter det att denna a conto-betalning skett. Den hänskjutande domstolen har vidare påpekat att det i låneerbjudandet anges vem som är leverantör och att det i leveransavtalet preciseras att Franfinance för K par K:s räkning tar ut ett förskott på 10 procent på köpeskillingen från makarna Rampions bankkonto. Den hänskjutande domstolen har dessutom påpekat att svarandena inte har visat att kärandena hade för avsikt att använda lånet för att finansiera något annat förvärv, efter det att det kapital som lånet avsåg åtminstone delvis till följd av återbetalningen hade ombildats. Den hänskjutande domstolen har dessutom angett att den form som kreditavtalet givits innebar att avtalet, till nackdel för konsumenten, undantogs från tillämpningen av bestämmelserna i Code de la consommation om den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtal och leveransavtal och gjorde det möjligt att tillämpa en högre räntesats.

46. Flera av de regeringar som har yttrat sig i målet har påpekat att de omständigheter avseende det konkreta fallet som nämnts i föregående punkt visar att det finns en klar koppling mellan de två avtal som makarna Rampion undertecknade trots att kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras.

47. Efter de ovannämnda synpunkterna vill jag påpeka att det inte är domstolen som skall kvalificera det aktuella kreditavtalet. Denna kvalifikation omfattas av den nationella domstolens behörighet och skall göras av denna på grundval av relevanta bestämmelser i den nationella rätten, däri inbegripet bestämmelserna om domstolens befogenheter. Den nationella domstolen skall i kraft av sina förpliktelser enligt artiklarna 10 EG och 249 EG tolka de sistnämnda bestämmelserna på ett sätt som är förenligt med det syfte som föreskrivs i artikel 14 i direktiv 87/102, vilket är att hindra att det inte görs avvikelser från de bestämmelser i nationell rätt som införts för att genomföra direktivet, eller som mot-

svarar detsamma (artikel 14.1), och att dessa inte kringgås (artikel 14.2) genom överenskommelser eller särskilda avtalsformer.

48. I synnerhet skall de nationella bestämmelserna om domstolars befogenheter i den utsträckning det är möjligt tolkas så, att de ger domstolarna rätt att på grundval av avtalets innehåll och det verkliga syftet som parterna eftersträvar beteckna ett beviljande av en kredit som en bunden kredit med avseende på tillämpningen av bestämmelserna om skydd för konsumenten i Code de la consommation. Dessutom har Franfinance i sitt skriftliga yttrande och den franska regeringen vid förhandlingen hänvisat till på senare tid meddelade avgöranden av Cour de cassation, enligt vilka de nationella domstolarna tillerkänns rätt att beteckna ett kreditavtal som parterna framlagt i en annan form som bunden kredit. Dessutom tyder själva ordalydelsen av den första frågan, såsom den formulerats i beslutet om hänskjutande, på att Tribunal d'instance anser sig ha möjlighet att beteckna det aktuella kreditavtalet på ett annat sätt än som beviljande av en kredit. Det till synes onödiga omnämnandet av de två förutsättningarna i frågans slutdel ("när kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om den vara vars köp skall finansieras eller har ingåtts i form av beviljande av en kredit utan angivande av den vara som skall finansieras") kan förklaras med just denna möjlighet.

49. Artikel 14 i direktiv 87/102 har som funktion att förplikta medlemsstaterna att vidta åtgärder mot sådana *avtalsmässiga beteenden hos enskilda* som medför att de resultat som eftersträvas med direktivet omintetgörs. Det är med andra ord åtgärder som dels ger en tvingande karaktär åt de nationella bestämmelser som införts för att följa övriga bestämmelser i direktivet eller som motsvarar dem (artikel 14.1), dels säkerställer att dessa bestämmelser inte kringgås genom vilseledande manipulationer vid upprättandet av avtalen (artikel 14.2). Denna artikel syftar således till att säkerställa en effektiv tillämpning av dessa nationella bestämmelser. Enligt min mening är den däremot inte relevant för tolkningen av det innehåll som dessa bestämmelser skall ha enligt de andra bestämmelserna i direktivet, ett innehåll som endast beror på tolkningen av dessa andra bestämmelser.

50. Jag anser härmed att artikel 14 inte utgör något hinder för medlemsstaterna att, för konsumentens rätt att göra gällande påföljder gentemot kreditgivaren vid leverantörens avtalsbrott, uppställa villkoret att kreditavtalet skall innehålla uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras. Frågan huruvida medlemsstaterna är berättigade eller inte att för tillämpningen av bestämmelserna om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtal och leveransavtal uppställa ett sådant villkor är en fråga för vilken artikel 14, enligt min mening, saknar betydelse och som i stället skall avgöras på grundval av enbart artikel 11 i direktiv 87/102.

b) Omfattas kreditavtalet i målet vid den nationella domstolen av tillämpningsområdet för artikel 11 i direktiv 87/102?

51. För det fall att den hänskjutande domstolen skulle anse, såsom Franfinance har hävdat, att kreditavtalet i målet vid den nationella domstolen inte skall betraktas som en bunden kredit utan är ett *genuint* beviljande av en löpande kredit, skall det granskas huruvida det påstående av Franfinance är välgrundat enligt vilket artikel 11 i direktivet inte har någon betydelse, eftersom denna artikel inte avser en sådan avtalstyp.

52. Jag anser emellertid, i likhet med kommissionen, att definitionen av "kreditavtal", i den mening som avses i artikel 1.2 c i direktiv 87/102, är tillräckligt vidsträckt för att utan vidare omfatta ett beviljande av en löpande kredit.

53. Det följer dessutom av bilaga I till direktivet – som innehåller en förteckning över de villkor som medlemsstaterna enligt artikel 4.3 i direktivet får kräva skall ingå i kreditavtalet – att "[k]reditavtal för att finansiera leverans av vissa speciella varor eller tjänster" (punkt 1 i bilagan) endast är en typ av kreditavtal som omfattas av direktivets bestämmelser, vid sidan av "[k]reditavtal med användande av kontokort" (punkt 2), "[k]reditavtal med användande av ett löpande konto som inte på annat sätt täcks av direktivet" (punkt 3) och "[ö]vriga kreditavtal som täcks av direktivet" (punkt 4). [22]

54. Ett beviljande av en löpande kredit kan således inte i sig undantas från tillämpningsområdet för direktiv 87/102.

55. Jag skall däremot påpeka att bland de krediter som enligt artikel 2.1 i direktivet inte omfattas av tillämpningsområdet för direktivet återfinns i artikel 2.1 d, dock med förbehåll för tillämpningen av bestämmelserna i artikel 6, [23] "kredit i form av uttag på löpande kredit som beviljats av en kreditinrättning eller ett finansinstitut och som inte är en kontokortskredit" eller, för att använda motsvarande uttryck i den ovannämnda artikel 6, "avtal med ett kreditinstitut eller finansinstitut om kredit i form av uttag på löpande kredit som inte är kontokortskredit".

56. Av handlingarna i målet är det inte lätt att utläsa huruvida den löpande kredit som

22 — Det är inte av en händelse att det i bilagan i fråga endast är i punkt 1, det vill säga endast i fråga om "[k]reditavtal för att finansiera leverans av vissa speciella varor eller tjänster" som "beskrivning[en] av de varor eller tjänster som omfattas av avtalet" nämns som en omständighet som medlemsstaterna kan anses utgöra ett grundläggande villkor.

23 — I artikel 6 fastställs för denna typ av avtal informationsskyldigheter för kreditinstitutet eller finansinstitutet till förmån för konsumenten.

Franfinance har beviljat makarna Rampion är en kontokortskredit eller inte. Det är i vart fall en fråga som skall avgöras av Tribunal d'instance. Denna har på sidan 5 i beslutet om hänskjutande funnit att det standardavtal som i förevarande fall användes av Franfinance var det "preliminära erbjudande om beviljande av en kredit kopplad till köpeavtal, vilken kan tas i anspråk i delbelopp och *till vilken ett kreditkort är knutet*",[24] och förefaller anse att detta konto faktiskt omfattar ett kreditkort.

57. Det finns här anledning att, med bortseende från frågeställningen om huruvida det finns något kreditkort som är knutet till den löpande kredit som Franfinance har beviljat makarna Rampion, ställa frågan huruvida artikel 11 i direktiv 87/102 kan tillämpas[25] på beviljandet av en löpande kredit.

58. Inget i ordalydelsen av denna artikel synes tala för ett motsatt resonemang. Den hänvisning som Franfinance har gjort till uttrycket "med leveransavtalet" som använts i artikel 11.2 d saknar helt betydelse. Detta uttryck såsom förutsättning för att tillämpa bestämmelsen i artikel 11.2 innebär inte alls att ett enda leveransavtal skall finansieras genom kreditavtalet. Ordet "med" förbinder grammatikaliskt "leveransavtalet" med "varan eller tjänsten som omfattas" av kreditavtalet men inte med "kreditavtalet". Uttrycket "varan eller tjänsten som omfattas av kreditavtalet" i denna artikel 11.2 d skall å andra sidan inte med nödvändighet uppfattas som en beskrivning av dessa varor eller tjänster i kreditavtalet, utan kan och skall enligt min mening tolkas som "varor eller tjänster vars köp skall finansieras genom kreditavtalet". Jag påpekar dessutom att artikel 11.2 a, i den utsträckning det i denna hänvisas till ett kreditavtal som ingåtts "för att köpa en vara eller få en tjänst* utförd" synes inbegripa även sådana kreditavtal som ingåtts för ett flertal köp eller leveranser. [*Generaladvokaten utgår här från den italienska språkversionen, i vilken pluralformerna av vara respektive tjänst används. *Övers. anm.*]

59. Även om man skulle bortse från ordalydelsen kan det konstateras att det saknas skäl att anse att ett skydd för konsumenten i form av ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och leveransavtalet inte är motiverat i det fall då kreditavtalet utgör ett beviljande av en löpande kredit.

60. Enligt tjugoförsta skälet i direktiv 87/102, i vilket skälet till att införa bestämmelserna i artikel 11 förklaras, bör konsumenten "[b]eträffande varor och tjänster som konsumenten har ingått avtal om att förvärva på kredit ..., åtminstone under de förutsättningar som anges nedan, ha vissa rättigheter gentemot kreditgivaren utöver sedvanliga rättigheter gentemot denne och gentemot leverantören av varorna eller tjänsterna".

24 — Standardavtal nr 6 i bilaga till Code de la consommation, i den lydelse som gällde vid tidpunkten för de faktiska omständigheterna. Min kursivering.

25 — Det behöver knappast anges att jag här inte hänvisar till en direkt tillämpning.

Alltjämt enligt samma skäl gäller "[d]e omständigheter som anges ovan ... de fall där kreditgivaren och leverantören av varor eller tjänster har ett tidigare avtal enligt vilket kredit görs tillgänglig enbart av den kreditgivaren till den leverantörens kunder i avsikt att göra det möjligt för konsumenten att förvärva varor eller tjänster från den leverantören".

61. Det är således fråga om ett tilläggsskydd för konsumenten gentemot kreditgivaren, som är en annan person än leverantören (artikel 11.2 a) för det fall i vilket "varan eller tjänsten som omfattas av kreditavtalet inte levereras eller levereras endast till en del eller inte överensstämmer med leveransavtalet" (artikel 11.2 d). Detta skydd skall gälla "åtminstone" där det mellan leverantören och kreditgivaren finns ett tidigare avtal med det beskrivna föremålet och på grundval av vilket konsumenten har erhållit krediten (artikel 11.2 b och c), med förbehåll för att skyddet inträder först efter det att "konsumenten har sökt få rättelse gentemot leverantören men har misslyckats med att få den gottgörelse han är berättigad till" (artikel 11.2 e).

62. Ett sådant tilläggsskydd för konsumenten vid leverantörens avtalsbrott, som utgörs av rätten att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren, syftar till att kompensera för den försämring av konsumentens skydd (i förhållande till fallet med den kredit som beviljas direkt av leverantören) som annars följer av den "dubblering" av hans motpart som är förenad med köpet av varor eller tjänster som finansieras genom en kredit som beviljas av en annan person än leverantören. Denna dubblering innebär att konsumenten inte har möjlighet att göra gällande att leveransen inte har utförts för att undgå att betala tillbaka krediten.

63. Det är helt uppenbart att den risk för ett sådant försämrat skydd för konsumenten som artikel 11 syftar till att avvärja finns även i det fall i vilket krediten kan användas inte endast för ett köp utan för flera köp.

64. Jag anser därför att det här inte finns skäl att anse att ett beviljande av en löpande kredit i syfte att finansiera en rad obestämda köp av varor eller tjänster är av sådan art att det inte omfattas av tillämpningsområdet för artikel 11 i direktiv 87/102.

65. Detta innebär för övrigt inte att, för att den specifika karaktären av en sådan kredit i förhållande till en kredit som beviljas för ett enskilt köp skall kunna beaktas, det skydd som skall ges konsumenten enligt denna artikel inte kan anpassas på ett särskilt sätt.

66. Artikel 11.2 är för övrigt uppbyggd på ett sätt som ger medlemsstaterna möjlighet att fastställa skyddsbestämmelser som är anpassade till kännetecknen för varje typ av kreditavtal. I artikel 11.2 anges inte närmare vad detta tilläggsskydd för konsumenten skall bestå i, med andra ord vilket som är det exakta syftet med den "rätt att göra påföljder gällande mot långivaren" som skall tillerkännas konsumenten. Denna specificering överlämnas till medlemsstaterna, vilka enligt artikel 11.2 andra stycket skall avgöra "i vilken omfattning och under vilka villkor denna rättighet skall kunna utövas". [26]

67. Olika former av skydd kan tänkas i detta avseende. Som exempel kan nämnas möjligheten att gentemot kreditgivaren göra gällande en invändning om leverantörens avtalsbrott i syfte att undvika eller uppskjuta återbetalningen av krediten, begäran om nedsättning av skuldbeloppet eller att kreditavtalet skall hävas och att kreditgivaren skall återgälda redan verkställda återbetalningar, begäran om att leveransavtalet, på kreditgivarens bekostnad, skall genomföras på ett korrekt sätt om det avser utbytbara varor och även begäran om skadestånd till följd av leverantörens avtalsbrott. [27] I artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i den franska Code de la consommation föreskrivs att låntagarens skyldigheter skall inträda först när varan har levererats eller tjänsten tillhandahållits, vilket i praktiken tycks innebära en möjlighet att gentemot kreditgivaren göra gällande en invändning om avtalsbrott när detta består i att det inte skett någon leverans eller något tillhandahållande. Vidare föreskrivs att domstol kan förordna om uppskov med verkställigheten vid tvist avseende leveransavtalets verkställande. Slutligen skall vid hävning eller ogiltigförklaring av leveransavtalet, från domstolens sida, kreditavtalet hävas eller ogiltigförklaras.

68. Det kan tänkas att den möjlighet som konsumenten ges att vidta åtgärder gentemot kreditgivaren, med anledning av leverantörens avtalsbrott beträffande en vara eller en tjänst som konsumenten köper på kredit samtidigt som han utnyttjar ett *genuint* beviljande av en löpande kredit, kan innefatta en möjlighet att göra det ovannämnda avtalsbrottet gällande i syfte att tillfälligt eller slutgiltigt komma undan de skyldigheter som följer av kreditavtalet för konsumenten *med*

26 — Frågan huruvida artikel 11.2 i direktiv 87/102 är tillräckligt precis och ovillkorlig vad avser karaktären på de rättigheter som skall beviljas konsumenten faller för övrigt utanför problemställningen i begäran om förhandsavgörande från Tribunal d'instance och jag skall således inte ta upp den här. Se i detta avseende, för ett bekräftande resonemang, generaladvokaten Lenz förslag till avgörande, föredraget den 7 december 1995, i mål C-192/94, El Corte Inglés, som avgjordes genom dom den 7 mars 1996 (REG 1996, s. I-1281), punkterna 11–13. Generaladvokaten har beträffande artikel 11 i direktiv 87/102 dragit slutsatsen att den är "tillräckligt precis och ovillkorlig" och att konsumenten därigenom tillförsäkras "en miniminivå beträffande de rättigheter han kan göra gällande".

27 — Den nationella lagstiftning som ger det starkaste skyddet för konsumenten gentemot kreditgivaren synes vara den i Förenade kungariket gällande lagstiftningen. I section 75 i Consumer Credit Act av år 1974 sträcker sig detta till att det, i fråga om en kredit på vilken denna rättsakt skall tillämpas och som beviljas konsumenten enligt ett tidigare avtal mellan kreditgivaren och leverantören, föreskrivs att i händelse av felaktiga uppgifter (*misrepresentation*) eller avtalsbrott av leverantören konsumenten har rätt att mot kreditgivaren framställa motsvarande anspråk (*a like claim*) som dem som han har rätt att framställa mot leverantören. Det är fråga om ett solidariskt ansvar (*joint and several liability*) mellan kreditgivaren och leverantören (således utan skyldighet för konsumenten att försöka tillgodose kraven hos leverantören), vilket också omfattar ansvar för de skador som följer av avtalsbrottet.

avseende på den bestämda leveransen men inte en rätt att häva detta avtal i sin helhet.

69. Sedan det således utretts att ett avtal om beviljande av en löpande kredit som omfattas av tillämpningsområdet för direktiv 87/102 även omfattas av bestämmelserna i artikel 11 i detta direktiv, kan det konstateras att det ankommer på den hänskjutande domstolen – om den anser att det kreditavtal som makarna Rampion i förevarande fall har ingått skall betraktas som ett sådant avtal – att bedöma i vilken utsträckning bestämmelserna i den nationella rätten som syftar till att genomföra eller som motsvarar denna artikel även kan tillämpas på ett sådant avtal, [28] på ett sådant sätt att ett resultat inte uppnås som strider mot det resultat som eftersträvas med direktivet.

c) Tolkning av bestämmelserna i artikel 11 i direktivet och kravet på uppgift i kreditavtalet om den vara eller den tjänst som skall finansieras

70. Det återstår nu att undersöka huruvida ovannämnda artikel 11 tillåter att det i en nationell bestämmelse, avsedd att genomföra denna artikel, för att tillerkänna konsumenten rätten att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren uppställs villkoret att kreditavtalet innehåller uppgift om den vara eller den tjänst som skall finansieras.

71. Jag delar härvidlag kommissionens och de aktuella regeringarnas ståndpunkt, nämligen att ett sådant villkor inte är förenligt med artikel 11. I motsats till vad Franfinance har hävdat är en bestämmelse om ett sådant villkor inte tillåten enligt artikel 11.2 andra stycket. Syftet med denna bestämmelse, genom vilken det överlåts till medlemsstaterna att avgöra inte endast i vilken "omfattning" utan även under vilka "villkor" rätten att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren "skall kunna utövas", är uppenbarligen inte att ifrågasätta förutsättningarna för uppkomsten av denna rätt, vilka uttömmande fastställts i artikel 11.2 första stycket. Genom denna bestämmelse ges medlemsstaterna däremot rätt att närmare utforma förfarandet för att utöva denna rätt. [29]

72. Det finns därför anledning att tolka artikel 11 i direktivet så, att i det fall då en konsument från en annan person än leverantören får en kredit för köp av varor eller tjänster, med stöd av ett tidigare avtal mellan denna person och leverantören av sådan art som avses i artikel 11.2 b, har konsumenten, i det fall att den vara eller tjänst som köpts på kredit helt eller delvis uteblir eller levereras på ett felaktigt sätt, rätt att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren, efter att

28 — Jag tänker exempelvis på en analog tillämpning av artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la consommation, som enbart avser "bundna krediter".

29 — Detta förfarande kan enligt min mening även omfatta närmare angivande av villkoret i artikel 11.2 e i direktivet, det vill säga det försök att få rättelse gentemot den försumlige leverantören som konsumenten måste göra innan han kan utöva sin rätt gentemot kreditgivaren. Räcker det exempelvis med att en betalningsanmaning inte efterkommits eller måste ett fruktlöst försök göras att väcka talan vid domstol?

utan framgång ha försökt att göra påföljder gällande gentemot leverantören, oavsett om kreditavtalet innehåller uppgift om denna vara eller tjänst.

73. Det ankommer naturligtvis på den nationella domstolen att kontrollera i vilken utsträckning de relevanta bestämmelserna i den nationella rätten kan tillämpas på ett sådant sätt att inte ett sådant resultat uppnås som strider mot det resultat som eftersträvas med artikel 11 i direktivet, tolkad på detta sätt.

74. Jag vill slutligen, mot bakgrund av att såväl den hänskjutande domstolen som vissa av regeringarna har hänvisat till att det i förevarande fall finns en uppenbar koppling mellan kreditavtal och leveransavtal, påpeka att konsumentens rätt att vid leverantörens avtalsbrott göra påföljder gällande gentemot långivaren inte är beroende av någon sådan omständighet enligt artikel 11. Det som krävs enligt denna artikel är att konsumenten har en sådan rätt åtminstone i det fall då det mellan kreditgivaren och leverantören finns ett tidigare avtal, enligt vilket kredit lämnas enbart av den kreditgivaren till den leverantörens kunder för förvärv av varor eller tjänster från den leverantören, och konsumenten får sin kredit enligt ett sådant avtal (tjugoförsta skälet och artikel 11.2 b och c i direktivet).

75. Jag föreslår därför att domstolen skall besvara den första frågan från Tribunal d'instance på följande sätt:

"Artikel 11 i direktiv 87/102 kräver att de nationella bestämmelser om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leveranser av varor och tjänster genom vilka denna artikel genomförs eller som motsvarar denna skall kunna tillämpas även när kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om de varor eller tjänster vars köp finansieras genom avtalet."

B — *Den andra frågan*

1. Inledande synpunkter och upptagande till sakprövning

76. Det framgår klart av beslutet om hänskjutande att Tribunal d'instance är tveksam till huruvida den ex officio kan tillämpa vissa bestämmelser *i nationell rätt* genom vilka bestämmelserna i direktiv 87/102 genomförs eller som motsvarar dem. Frågan gäller dock inte tillämpningen av bestämmelserna i detta direktiv (vilka, såsom jag har erinrat om ovan, inte kan tillämpas direkt inom ramen för en tvist mellan enskilda).

77. Även om det i beslutet om hänskjutande, i redogörelsen för de faktiska omständigheterna, upplyses om att Tribunal d'instance i det nationella målet, genom beslut av den 1 juni 2005, ex officio har tagit upp grunder avseende artiklarna i Code de la consommation angående hemförsäljning och artikel L. 311-10 i Code de la consommation, eftersom det i dessa föreskrivs att det i kreditavtalet måste göras en hänvisning till bestämmelserna om den ömsesidiga avhängigheten enligt artikel L. 311-20 och följande artiklar, beaktas det i samma beslut om hänskjutande, i den del som ägnas motiveringen av den andra frågan, däremot och endast, att de sistnämnda bestämmelserna genom vilka artiklarna 11 och 14 i direktivet införlivats i nationell rätt eventuellt kan tillämpas ex officio. [30]

78. Trots dess breda formulering måste den andra frågan enligt min mening, mot bakgrund av motiveringen i beslutet om hänskjutande, därför läsas så att den hänvisar till frågan huruvida den nationella domstolen ex officio kan tillämpa bestämmelser om den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtal och leveransavtal enligt artikel L. 311-20 och följande artiklar i Code de la consommation, i den utsträckning som artikel 11 i direktiv 87/102 har införlivats genom dem.

30 — Den andra frågan har för övrigt inte någon betydelse för att lösa tvisten i målet vid den nationella domstolen om den betraktas i förhållande till den eventuella tillämpningen ex officio, som av den hänskjutande domstolen i beslutet av den 1 juni 2005 ansetts vara sannolik, av de bestämmelser i Code de la consommation om hemförsäljning – *vilka inte innebär ett genomförande* av direktiv 87/102, utan av rådets direktiv 85/577/EEG av den 20 december 1985 för att skydda konsumenten i de fall då avtal ingås utanför fasta affärslokaler (EGT L 372, s. 31; svensk specialutgåva, område 15, volym 7, s. 83) – eller i artikel L. 310-10, punkt 3, i Code de la consommation, enligt vilken det i kreditavtalet skall hänvisas till bestämmelserna om den ömsesidiga avhängigheten enligt artikel L. 311-20 och följande artiklar, *dock utan att denna hänvisning krävs* enligt direktiv 87/102.

79. Den hänskjutande domstolen har erinrat om att det på grundval av processreglerna i den nationella rättsordningen, såsom de tolkats av Cour de cassation, endast är de regler som kan hänföras till "indispositiva bestämmelser som antagits i det allmännas intresse", och inte de skyddsregler som antagits för att tillgodose intressen hos en enda kategori rättssubjekt, som domstolen kan åberopa ex officio. Den nationella domstolen har påpekat att på grund av att det enligt rättspraxis från Cour de cassation anses att bestämmelserna om konsumentkrediter har antagits enbart i konsumenternas intresse, och således inte är indispositiva bestämmelser som antagits i det allmännas intresse, kan bestämmelserna i artikel L. 311-20 och följande artiklar i Code de la consommation inte tillämpas ex officio enligt nationell rätt.

80. För att kontrollera att detta synsätt hos Cour de cassation är riktigt vill den hänskjutande domstolen att EG-domstolen skall ange huruvida det med direktiv 87/102 däremot eftersträvas mer omfattande syften än att enbart skydda konsumenten, med andra ord syften avseende organisationen av marknaden för konsumentkrediter. Den hänskjutande domstolen synes anse att det, om denna fråga besvaras jakande, är berättigat att ex officio tillämpa bestämmelserna i artikel L. 311-20 och föjande artiklar i Code de la consommation, eftersom de då skulle vara indispositiva bestämmelser som antagits i det allmännas intresse.

81. Den hänskjutande domstolen förefaller således ha begärt att domstolen skall ange syftet med direktiv 87/102 i huvudsak med avseende på tillämpningen av sådana begrepp och regler *i nationell processrätt* som

skulle kunna ge den behörighet att ex officio tillämpa bestämmelserna i artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la consommation. En tillämpning ex officio av dessa bestämmelser skulle då ske med stöd av den nationella rätten och inte på grund av gemenskapsrätten.

82. Härefter anser jag dock att domstolen skall behandla den aktuella frågan i ett vidare perspektiv, för att klargöra för den hänskjutande domstolen i vilken utsträckning en tillämpning ex offcio av de åberopade bestämmelserna i Code de la consommation eventuellt skall ske enligt gemenskapsrätten, och således utöver de fall då de ovannämnda begreppen och reglerna i den nationella processrätten skall tillämpas med beaktande av de syften som eftersträvas med direktiv 87/102.

83. Franfinance har dock ifrågasatt att den andra frågan kan tas upp till sakprövning och hävdat att den inte är nödvändig för att lösa tvisten vid den nationella domstolen. Franfinance har påpekat att makarna Rampion, i motsats till vad som angetts i beslutet om hänskjutande, i sin ansökan uttryckligen har tagit upp frågan om den ömsesidiga avhängigheten mellan de kreditavtal och leveransavtal som de undertecknat, och särskilt yrkat att den domstol där talan är anhängig skall fastställa att det första avtalet skall hävas, "till följd" av att det andra avtalet var ogiltigt. Det finns således inget behov av att ex officio tillämpa de bestämmelser som kärandena har åberopat.

84. Jag påpekar i detta avseende att det av handlingarna i målet följer att makarna Rampion har yrkat att det kreditavtal som ingåtts med Franfinance skall hävas "till följd" av fastställandet av att det leveransavtal som ingåtts med K par K var ogiltigt i enlighet med kärandenas förstahandsyrkande. Det framgår dock inte att makarna Rampion till stöd för yrkandet om hävning av kreditavtalet uttryckligen skulle ha åberopat artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la consommation. Även om det enligt min mening inte är oskäligt att, såsom Franfinance gör, anse att dessa artiklar kan anses åtminstone underförstått ha åberopats av makarna Rampion, noterar jag dock att den hänskjutande domstolen tycks ha motsatt uppfattning och att det ankommer på denna domstol och inte på EG-domstolen att avgöra denna fråga, eftersom det rör sig om en rent nationell processrättslig fråga. Därtill kommer att det förefaller som om makarna Rampioni inte har yrkat att domstolen skall häva kreditavtalet även om leveransavtalet hävs i enlighet med andrahandsyrkandet.

85. Det är således inte uppenbart att, såsom Franfinance har hävdat, den tolkning av gemenskapsrätten som begärts genom den andra frågan inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller med föremålet för tvisten vid den nationella domstolen eller att den fråga som ställts är hypotetisk. Att denna fråga skall kunna tas upp till sakprövning kan enligt min mening därför inte ifrågasättas.

2. Prövning i sak

86. Vad avser de syften som gemenskapslagstiftaren velat uppnå med antagandet av direktiv 87/102 framgår det av skälen i detta att avsikten med direktivet var att jämna ut skillnaderna i medlemsstaternas lagstiftning om konsumentkrediter, i det dubbla syftet att säkerställa inrättandet av en gemensam marknad för konsumentkrediter (tredje och femte skälen) och att skydda de konsumenter som får sådana krediter (sjätte, sjunde och nionde skälen).[31] Kommissionen, den franska, den italienska och den spanska regeringen har erinrat om detta i sina skriftliga synpunkter på den andra frågan.

87. Vad särskilt avser det första syftet har det i skälen i direktivet påpekats att "skillnader [na] i lagstiftningen kan leda till en snedvridning av konkurrensen mellan kreditgivare inom den gemensamma marknaden" (andra skälet), att de "begränsar konsumentens möjligheter att få kredit i andra medlemsländer" och "påverkar den efterfrågade kreditens storlek och typ och även förvärvet av varor och tjänster" (tredje skälet), varför de "påverka[r] den fria rörligheten för sådana varor och tjänster som konsumenter kan skaffa sig på kredit" och därmed "[direkt] påverkar ... den gemensamma marknadens funktion" (fjärde skälet), under det att "inrättandet av en gemensam marknad för konsumentkrediter i lika grad gynnar konsumenter, kreditgivare, producenter, grossister och detaljister samt dem som tillhandahåller tjänster" (femte skälet).

88. Det råder därför ingen tvekan om att den harmonisering av de nationella bestämmelserna om konsumentkrediter som eftersträvas med direktiv 87/102 inte endast syftar till att säkerställa en lägsta skyddsnivå för konsumenterna i varje medlemsstat, utan även och i första hand att, såvitt avser konsumentkrediter, främja uppnåendet av mer likartade konkurrensvillkor på gemenskapens territorium. De huvudsakliga normativa orsakerna till att den fria konkurrensen mellan kreditgivarna hindras eller snedvrids skall därmed undanröjas, vilket med avseende på ekonomisk effektivitet gynnar både marknaden för konsumentkrediter och marknaderna för de varor och tjänster som kan förvärvas på kredit.

89. Det förefaller således som om en tolkning inte kan godtas enligt vilken bestämmelserna i direktiv 87/102, och följaktligen de nationella bestämmelserna genom vilka de införlivats, har antagits uteslutande för att skydda konsumenterna. Det ankommer i vart fall på den hänskjutande domstolen och inte på EG-domstolen att bedöma huruvida de nationella bestämmelserna, däribland artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la

31 — Dom av den 23 mars 2000 i mål C-208/98, Berliner Kindl Brauerei (REG 2000, s. I-1741), punkt 20, och av den 4 mars 2004 i mål C-264/02, Cofinoga (REG 2004, s. I-2157), punkt 25.

consommation, genom vilka direktiv 87/102 har införlivats, mot bakgrund av de angivna syftena med direktivet, skall betraktas som (vilket enligt min mening är troligt) "indispositiva bestämmelser som antagits i det allmännas intresse" för att de *i kraft av den nationella processrätten* skall kunna tillämpas ex officio.

90. Jag anser för övrigt inte att svaret på den andra frågan kan begränsas till ovanstående synpunkter. Genom denna fråga, om den läses mot bakgrund av motiveringen i beslutet om hänskjutande, ställs enligt min mening frågan huruvida bestämmelserna i artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la consommation kan tillämpas ex officio i bredare mening. Tribunal d'instance har, när den ställt frågan i vilken utsträckning den lösning som domstolen godtog i domarna i målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores och Cofidis kan överföras till bestämmelserna om konsumentkrediter, [32] i huvudsak begärt att domstolen även skall ange huruvida den nationella domstolen *med stöd av gemenskapsrätten* har rätt att ex officio tillämpa bestämmelserna i artiklarna L. 311-20 och L. 311-21 i Code de la consommation, även när den nationella processuella rätten hindrar en sådan tillämpning.

91. Jag delar således kommissionens uppfattning att det för att besvara den andra frågan skall avgöras huruvida det skydd som direktiv 87/102 syftar till att garantera konsumenten innebär att den nationella domstolen ex officio kan tillämpa en nationell bestämmelse för skydd av konsumenten genom vilken artikel 11.2 i detta direktiv införlivas. [33]

92. Kommissionen, den italienska och den spanska regeringen anser att denna fråga skall besvaras jakande och detta i huvudsak på grund av att de anser att skälen till att domstolen, i domarna i målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores och Cofidis, ansåg att ett effektivt skydd av de rättigheter som konsumenterna åtnjuter enligt direktiv 93/13 kräver att den nationella domstolen ex officio kan åberopa att en avtalsklausul är oskälig är relevanta även på det aktuella området.

93. Den österrikiska och den franska regeringen delar inte denna ståndpunkt. Den österrikiska regeringen har påpekat att det endast är medlemsstaterna som skall bestämma formerna för domstolsskyddet av de rättigheter som direktiv 87/102 har avsett att ge konsumenten. Även om medlemsstaterna är skyldiga att säkerställa att detta skydd är effektivt innebär detta enligt denna regering inte med nödvändighet att de nationella domstolarna har en skyldighet eller en möjlighet att ex officio tillämpa de bestämmelser som skyddar konsumenten.

32 — Se ovan punkt 26.

33 — Se kommissionens skriftliga yttrande, punkt 33.

Även den franska regeringen har åberopat principen om medlemsstaternas självbestämmanderätt i processuella frågor, som på det aktuella området specifikt bekräftas av artikel 11.2 andra stycket i direktiv 87/102. Den franska regeringen anser vidare att den rättspraxis från Cour de cassation enligt vilken domstolarna inte ex officio kan pröva en grund som hämtats från bestämmelserna om den ömsesidiga avhängigheten mellan kreditavtal och leveransavtal inte strider mot principerna om likvärdighet och effektivitet, som enligt gemenskapens rättspraxis begränsar denna självbestämmanderätt i processuella frågor. Den franska regeringen har med avseende på skyddets effektivitet särskilt påpekat att denna rättspraxis varken gör det orimligt svårt eller i praktiken omöjligt för konsumenten att få domstolen att fastställa att villkoren föreligger för att tillämpa dessa bestämmelser. Ingen bestämmelse i Code de la consommation ålägger för övrigt konsumenten att begära ett sådant fastställande inom en viss frist. Enligt den franska regeringen är slutligen domarna i målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores och Cofidis inte relevanta i förevarande fall, eftersom de lösningar som godtogs i dem grundas på bestämmelser i direktiv 93/13 som inte har någon motsvarighet i direktiv 87/102.

94. Jag vill börja med att erinra om att det enligt fast rättspraxis åligger medlemsstaternas domstolar att i enlighet med samarbetsprincipen i artikel 10 EG säkerställa det domstolsskydd för enskilda som följer av gemenskapsrättens direkta effekt. I avsaknad av gemenskapsrättsliga föreskrifter på området skall det i varje medlemsstats rättsordning anges vilka domstolar som är behöriga och vilka förfaranden för att väcka talan som är avsedda att tillvarata rättigheter som för enskilda följer av gemenskapsrättens direkta effekt. Dessa förfaranden får emellertid varken vara mindre förmånliga än de som avser liknande talan som grundas på nationell rätt eller göra det i praktiken omöjligt eller orimligt svårt att utöva rättigheter som följer av gemenskapsrätten. [34]

95. Det är fråga om välkända principer om medlemsstaternas "självbestämmanderätt i processuella frågor" och om de begränsningar av denna rätt som kraven på "likvärdighet" och "effektivitet" av skyddet medför. Dessa principer, som fastslagits med avseende på domstolsskyddet av de rättigheter för enskilda som följer av bestämmelser i gemenskapsrätten med direkt effekt, skall på samma sätt anses vara tillämpliga med avseende på domstolsskyddet av de rättigheter som skapas för enskilda genom de nationella bestämmelser genom vilka bestämmelser utan direkt effekt i ett gemenskapsdirektiv införlivas eller som motsvarar dem, men som dock är avsedda att tillerkänna enskilda rättigheter. I båda fallen är det fråga om rättigheter "som följer av gemenskapsrätten", och det vore helt inkonsekvent att medge att medlemsstaternas begränsningar i självbestämmanderätten i processuella frågor vid inrättandet av domstolsskyddet för sådana rättigheter kan vara mindre omfattande när ett direktiv har införlivats med nationell rätt än när det inte har införlivats.

34 — Se särskilt dom av den 16 december 1976 i mål 33/76, Rewe (REG 1976, s. 1989; svensk specialutgåva, volym 3, s. 261), punkt 5, och i mål 45/76, Comet (REG 1976, s. 2043), punkterna 12–16, av den 9 november 1983 i mål 199/82, San Giorgio (REG 1983, s. 3595; svensk specialutgåva, volym 7, s. 389), punkt 12, och av den 14 december 1995 i mål C-312/93, Peterbroeck (REG 1995, s. I-4599), punkt 12.

96. Det skall i princip anses att principen om ett effektivt skydd iakttas när formerna för förfarandet vid sådan talan vid domstol som är avsedd att säkerställa skyddet av rättigheter som följer av gemenskapsrätten ger den enskilde en tillräcklig möjlighet att göra gällande sådana rättigheter vid domstol. [35] Alltför korta talefrister eller alltför betungande bevisbördor kan exempelvis göra att det blir orimligt svårt eller i praktiken omöjligt för innehavaren av dessa rättigheter att utöva dem vid domstol.

97. Även bestämmelserna och principerna i nationell processuell rätt om domstolarnas befogenheter att agera på eget initiativ hör utan tvekan till området för de ovannämnda formerna för förfarandet. Även om ett förbud för den nationella domstolen att ex officio tillämpa bestämmelser genom vilka enskilda tillerkänns rättigheter som följer av gemenskapsrätten inte inskränker möjligheten för innehavaren av rättigheten att själv göra denna rättighet gällande vid domstol, skall det dock erinras om att EG-domstolen redan har ansett att ett effektivt skydd av de rättigheter som följer av gemenskapsrätten under vissa villkor dock kan kräva att den nationella domstolen ingriper ex officio.

98. I domen i målet Peterbroeck [36] fastställde domstolen att gemenskapsrätten hindrar tillämpningen av en nationell förfarandebestämmelse som – under omständigheter som motsvarar dem i det ifrågavarande förfarandet vid den nationella domstolen – förbjuder den nationella domstolen att på eget initiativ bedöma om en nationell rättsakt är förenlig med en gemenskapsrättslig bestämmelse som inte inom en viss tidsfrist åberopats av den enskilde. Domstolen angav i samma dom att "varje fall, i vilket frågan gäller om en nationell förfarandebestämmelse gör det praktiskt taget omöjligt eller alltför svårt att tillämpa gemenskapsrätten, [skall] bedömas med beaktande av den ställning denna bestämmelse har inom förfarandet i dess helhet, dess förlopp och särdrag vid de olika nationella domstolarna". [37]

99. Även om domstolen i domen i målet Océano Grupo Editorial och Salvat Editores inte uttryckligen åberopade sin ovan i punkt 94 angivna rättspraxis ansåg den, med hänvisning till en prorogationsklausul som införts i ett avtal som ingåtts mellan en konsument och en näringsidkare i den mening som avses i direktiv 93/13, att ett effektivt konsumentskydd endast kunde uppnås om den nationella domstolen hade möjlighet att ex officio bedöma huruvida denna klausul var oskälig, i den mening som avses i det direktivet. [38] Domstolen kom till

35 — Generaladvokaten Jacobs ansåg i sitt förslag till avgörande, föredraget den 15 juni 1995, i de förenade målen C-430/93 och C-431/93, Van Schijndel och Van Veen, som avgjordes genom dom av den 14 december 1995 (REG 1995, s. I-4705), punkt 25, att det för att iaktta effektivitetsprincipen är "tillräckligt att de nationella rättegångsreglerna ger enskilda en faktisk möjlighet att göra gällande sina rättigheter".

36 — Domen i det ovannämnda målet Peterbroeck, punkt 21.

37 — Ibidem, punkt 14. Samma kriterium för bedömningen har domstolen senare åberopat även i domen i det ovannämnda målet Cofidis, punkt 37.

38 — Domen i det ovannämnda målet Océano Grupo Editorial och Salvat Editores, punkt 26.

denna slutsats *enbart på grundval* av följande synpunkter, som redovisades i punkt 26 i denna dom:

"Det mål som eftersträvas med artikel 6 i direktiv[et] [93/13], enligt vilken medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor inte är bindande för konsumenterna, skulle inte kunna uppnås om konsumenterna var skyldiga att själva göra gällande att sådana villkor är oskäliga. I tvister om mindre värden kan advokatarvodet överstiga värdet på det som tvisten gäller, vilket kan avskräcka konsumenten från att försvara sig mot tillämpningen av ett oskäligt villkor. Även om det är riktigt att de processuella reglerna i flera medlemsstater medger att enskilda försvarar sig själva i sådana tvister, föreligger en inte obetydlig risk för att konsumenten, bland annat på grund av okunnighet, inte gör gällande att det villkor som han ställs inför är oskäligt."

100. Domstolen fann således att det för att säkerställa det effektiva konsumentskydd som eftersträvas med direktiv 93/13 krävs att domstolen ingriper ex officio på grund av att bristen på proportion mellan tvistens värde och de arvoden som skall erläggas till en advokat kan få konsumenten att avstå från att försvara sina rättigheter vid domstol eller, där han enligt den nationella rättsordningen har rätt till detta, att försvara dem på egen hand och således på ett olämpligt sätt.

101. Domstolen bekräftade denna ståndpunkt i den följande domen i målet Cofidis, [39] i samband med att den fastställde att en processuell bestämmelse som hindrar den nationella domstolen från att efter utgången av en preklusionsfrist slå fast – ex officio eller efter invändning från konsumenten – att ett avtalsvillkor, som näringsidkaren kräver skall fullgöras, är oskäligt medför att det i tvister i vilka svarandena är konsumenter blir orimligt svårt att tillförsäkra konsumenterna det skydd som de skall ha enligt direktiv 93/13 [40].

102. I likhet med kommissionen och den spanska regeringen anser jag att ovannämnda överväganden är fullt tillämpliga även med avseende på skyddet av de rättigheter för konsumenten som följer av direktiv 87/102. Jag anser snarare att de med desto större rätt är tillämpliga i detta andra sammanhang. Om konsumenten köper varor eller tjänster på kredit är det vanligtvis på grund av att hans egna medel är tämligen begränsade, varför den verkliga risken är desto större för att de kostnader som är förenade med juridiskt biträde gör att han avstår från försvaret, eller i vart fall från ett adekvat försvar, av sina rättigheter vid domstol.

39 — Domen i det ovannämnda målet Cofidis, punkterna 33 och 34.

40 — Ibidem, punkt 36.

103. För övrigt kan den omständigheten, som påpekats av den franska regeringen, att direktiv 87/102 saknar bestämmelser som motsvarar bestämmelserna i artiklarna 6 och 7 direktiv 93/13 enligt min mening inte föranleda någon annan bedömning.

104. Vad avser artikel 6 i direktiv 93/13, som visserligen utgör utgångspunkt för domstolens resonemang i punkt 26 i domen i målet Océano Grupo Editorial och Salvat Editores (se ovan punkt 99), anser jag inte att dess ordalydelse har någon avgörande betydelse för detta resonemang. I denna artikel beskrivs nämligen, när medlemsstaterna däri åläggs att föreskriva "att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är ... bindande för konsumenten", endast huvudinnehållet i det skydd som konsumenten, i fråga om en rättighet i materiellt avseende, åtnjuter enligt direktiv 93/13 mot avtalsklausuler som inte varit föremål för individuell förhandling och som kan betraktas som oskäliga i den mening som avses i detta direktiv. Domstolens ovannämnda resonemang koncentreras däremot i huvudsak på de särskilda villkor som hänger samman med tvistens karaktär och det förfarande som krävs för att lösa den och med det eventuella hinder som dessa villkor innebär för att vid domstol effektivt skydda den rättsliga ställning i materiellt avseende som konsumenten åtnjuter enligt det ovannämnda direktivet.

105. Även om det i artikel 11.2 i direktiv 87/102 inte närmare anges vilka "begränsningarna" är i konsumentens rätt att göra påföljder gällande gentemot kreditgivaren och det överlämnas åt medlemsstaterna att avgöra detta, syftar denna artikel inte desto mindre till att de nationella rättsordningarna skall tillerkänna konsumenten denna rätt om vissa omständigheter föreligger. Mer allmänt krävs enligt gemenskapens rättsordning att denna rättighet – som tillerkänns konsumenten genom den nationella materiella rätten, men som dock har sin grund i gemenskapsrätten – ges ett effektivt skydd genom den nationella processuella rätten. Det finns dock risk för att detta skydd, i avsaknad av en möjlighet för domstolarna att ingripa ex officio, förhindras genom de särskilda villkor som hänger samman med tvistens karaktär och med det förfarande som krävs för att lösa den och som EG-domstolen har slagit fast i punkt 26 i domen i målet Océano Grupo Editorial och Salvat Editores.

106. Såvitt avser artikel 7 i direktiv 93/13 är det riktigt att domstolen, i punkterna 27 och 28 i den ovannämnda domen, har påpekat att möjligheten att ex officio pröva huruvida en avtalsklausul är oskälig även är ett ändamålsenligt medel för att uppnå syftet – som medlemsstaterna enligt denna artikel skall eftersträva – att få införandet av oskäliga klausuler i avtal som sluts mellan en näringsidkare och konsumenter att upphöra. Dock utgör denna synpunkt enligt min mening, i strukturen av denna dom, endast ett ytterligare skäl till den lösning som domstolen godtagit avseende behovet av ett ingripande ex officio av domstolar. Såsom jag redan har påpekat kom EG-domstolen fram till denna lösning redan efter sitt resonemang i

punkt 26 i denna dom, som enbart byggde på omständigheter ägnade att avskräcka konsumenten från att på ett adekvat sätt vid domstol försvara den rättsliga ställning som han åtnjuter enligt direktiv 93/13.

medan den andre konsumenten däremot har gjort detta.

108. Jag föreslår därför att domstolen skall besvara den andra frågan på följande sätt:

107. Den omständigheten att det är makarna Rampion som har väckt talan i det mål som är anhängigt vid Tribunal d'instance och att de företräds av en advokat, medan konsumenterna (svarandena) i de nationella målen som gav upphov till domarna i målen Océano Grupo Editorial och Salvat Editores och Cofidis inte hade avgett svaromål, föranleder inte någon annan bedömning vad avser behovet av ett ingripande ex officio av domstolarna för ett sådant effektivt skydd av konsumenten jämfört med behovet av det skydd som godtogs i dessa domar. Frågan skall lösas rent allmänt, det vill säga mot bakgrund av tvistens karaktär och av kännetecknen för det förfarande som krävs för att lösa denna, och således med bortseende från de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet. Dessutom kan det inte komma i fråga att en och samma bestämmelse om skydd för konsumenten kan tillämpas ex officio gentemot en konsument och inte gentemot en annan konsument enbart på grund av att den förstnämnde konsumenten inte har anlitat advokat för att försvara sig vid domstol

"Direktiv 87/102 har inte endast till syfte att skydda de konsumenter som beviljas konsumentkrediter, utan syftar även och i första hand till att säkerställa att en gemensam marknad för konsumentkrediter genomförs.

Ett effektivt skydd av de rättigheter som konsumenterna tillerkänns i artikel 11 i direktiv 87/102 förutsätter att den nationella domstolen ex officio får tillämpa de nationella bestämmelser om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leverans av varor och tjänster genom vilka denna artikel genomförs eller som motsvarar denna."

V — Förslag till avgörande

109. Mot bakgrund av det ovan anförda föreslår jag att domstolen skall besvara de frågor som Tribunal d'instance de Saintes har ställt, genom beslut av den 16 november 2005, på följande sätt:

1. Artikel 11 i rådets direktiv 87/102/EEG av den 22 december 1986 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om konsumentkrediter kräver att de nationella bestämmelser om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leveranser av varor och tjänster genom vilka denna artikel genomförs eller som motsvarar denna skall kunna tillämpas, även när kreditavtalet inte innehåller någon uppgift om de varor eller tjänster vars köp finansieras genom avtalet.

2. Direktiv 87/102 har inte endast till syfte att skydda de konsumenter som beviljas konsumentkrediter, utan syftar även och i första hand till att säkerställa att en gemensam marknad för konsumentkrediter genomförs.

   Ett effektivt skydd av de rättigheter som konsumenterna tillerkänns i artikel 11 i direktiv 87/102 förutsätter att den nationella domstolen ex officio får tillämpa de nationella bestämmelser om ömsesidig avhängighet mellan kreditavtalet och avtalet om leverans av varor och tjänster genom vilka denna artikel genomförs eller som motsvarar denna.